

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่น โดยเฉพาะการย้ายถิ่นเพื่อการศึกษา นั้นมีไม่มากนัก อย่างไรก็ตามเพื่อความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นของการวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษามรรวม ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยจะเสนอตามลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้ คือ ตอนที่ 1 เป็น เรื่องความหมายของการย้ายถิ่น การย้ายถิ่นเพื่อการศึกษา และประเภทของการย้ายถิ่น ตอนที่ 2 ทฤษฎีการย้ายถิ่น และแนวทางในการศึกษาเรื่องการย้ายถิ่น ตอนที่ 3 เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นในประเทศไทยและในต่างประเทศ

ตอนที่ 1 ความหมายของการย้ายถิ่น การย้ายถิ่นเพื่อการศึกษา และประเภทของการย้ายถิ่น

การให้คำจำกัดความของการย้ายถิ่น เป็นกระบวนการที่ค่อนข้างลำบากเพราะ มีหลายคำจำกัดความ ทั้งนี้เพราะการย้ายถิ่นในช่วงชีวิตของบุคคลหนึ่งอาจเกิดขึ้นได้หลายครั้ง หลายรูปแบบ แต่อย่างไรก็ตามนักประชากรศาสตร์ได้ให้ความหมายของการย้ายถิ่นไว้ดังนี้

ชิววัน บัญพงษ์ และคณะ ได้กล่าวเปิดการอบรมวิทยากร "ประชากรศาสตร์" เกี่ยวกับโครงสร้างทรงสังคม ณ มหาวิทยาลัยมหิดล และได้ให้ความหมายของการย้ายถิ่นว่า คือ การที่ประชากรจากสถานที่หนึ่งย้ายไปตั้งถิ่นฐานอีกสถานที่หนึ่ง โดยการย้ายออกนอกเขต ของการปกครอง ซึ่งในทางปฏิบัติอาจใช้ระยะเวลา และวัตถุประสงค์ของการโยกย้ายมาเป็น หลักในการจำแนก

ชิววัน บัญพงษ์, ประภาเพ็ญ สุวรรณ และ ณรงค์ เทียมสง, ประชากรศึกษา, ไทวันนาพาณิชย์, 2521, หน้า 95.

นิพนธ์ เทพวัลย์¹ ผู้อำนวยการสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นสาเหตุของการย้ายถิ่นภายในประเทศ และได้ให้คำจำกัดความของการย้ายถิ่นว่า การย้ายถิ่น คือ การเคลื่อนย้ายจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่งโดยมีการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย จากที่อยู่เดิมไปยังสถานที่ที่ย้ายไป ในทางปฏิบัติเป็นการยากที่จะแยกความแตกต่างระหว่างผู้ย้ายถิ่น กับผู้เยี่ยมเยียน จะเห็นข้อแตกต่างนี้บางครั้งกระทำได้โดยอาศัยระยะเวลาที่ไปอยู่ในสถานที่ใหม่ หรือใช้หลักทางกฎหมายกำหนด ทั้งนี้ผู้ศกแต่ละประเทศจะวางกฎเกณฑ์ ส่วนการย้ายถิ่นในประเทศนั้น มีแนวทางการพิจารณาอยู่ 2 อย่าง คือ

1. แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยผลักดัน (Push factor) ได้แก่ สาเหตุต่าง ๆ ในเขตที่อยู่อาศัยเดิม ทำให้บุคคลต้องย้ายถิ่นออก เช่น การมีแรงงานเหลือเฟือ ความไม่เสมอภาคทางการศึกษา ความแห้งแล้งก้นเคาร เป็นต้น
2. แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยดึงดูด (Pull factor) คือ สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่ดีกว่า ทำให้บุคคลเหล่านั้นเลือกเข้าไปอาศัย เช่น โอกาสทางการศึกษา โอกาสทางการประกอบอาชีพ และอื่น ๆ

บุญธรรม กิจปรีตาภิรัฐ² และคณะ² ได้ศึกษาหมายที่เกี่ยวกับการย้ายถิ่นและให้ความหมายของการย้ายถิ่นว่า คือ การโยกย้ายที่อยู่อาศัยของบุคคลจากที่หนึ่ง ไปสู่อีกที่หนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นการย้ายในลักษณะที่ถาวร คือ ย้ายไปอยู่อาศัยและทำมาหากินตลอดชีวิต หรือย้ายไปอยู่ในลักษณะกึ่งถาวร ซึ่งอาจจะมีกรย้ายต่อไปอีกก็ได้ การย้ายถิ่นอาจจะเป็นไปด้วยความสมัครใจ หรือด้วยความจำเป็นก็ได้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹นิพนธ์ เทพวัลย์, ประชากรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519, หน้า 205.
²บุญธรรม กิจปรีตาภิรัฐ และคณะ, ประชากรศึกษา (กรุงเทพมหานคร : อักษรวิเทศ, 2520), หน้า 73.

เอฟเวอเรท เอส ลี¹ (Everett S. Lee) ผู้ที่มีชื่อเสียงในด้านทฤษฎีและแบบแผนของการย้ายถิ่น ได้ให้คำจำกัดความว่า การย้ายถิ่น เป็นการเปลี่ยนที่อยู่อาศัยอย่างถาวร หรือกึ่งถาวร ไม่มีข้อจำกัดอันใดเกี่ยวกับระยะทางของการเคลื่อนย้าย หรือเกี่ยวกับลักษณะความสมัครใจและไม่สมัครใจ ฉะนั้นการเคลื่อนย้ายจากพาร์ทเมนต์หนึ่งไปอยู่พาร์ทเมนต์หนึ่งก็เป็น การย้ายถิ่น

องค์การสหประชาชาติ² ได้ให้แนวทางในการกำหนดเรื่องผู้ย้ายถิ่น โดยกล่าวถึงความหมายของการย้ายถิ่น คือ การที่ประชากรเคลื่อนย้ายที่อยู่ไปตั้งถิ่นฐานใหม่ ณ แห่งใดแห่งหนึ่ง นานกว่า 1 ปี หรือมากกว่านั้น ให้อถือว่าเป็นการย้ายถิ่น และดาโยกย้ายภูมิลำเนาไปอยู่แห่งใดแห่งหนึ่งในช่วงเวลาอันสั้นถือว่าเป็นการเยี่ยมเยียน หรือทัศนจาร

จากความหมายของการย้ายถิ่นที่กล่าวมาแล้ว พอสรุปได้ว่า การย้ายถิ่น คือ การเคลื่อนย้ายที่อยู่อาศัยข้ามเขตการปกครองหนึ่งไปสู่อีกเขตการปกครองหนึ่ง ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง โดยอาจจะใช้ระยะทาง ระยะเวลา หรือวัตถุประสงค์ของการเคลื่อนย้ายเป็นเกณฑ์ในการจำแนก และจากความหมายของการย้ายถิ่นนี้เอง ทำให้สามารถให้คำจำกัดความ การย้ายถิ่นเพื่อการศึกษา ได้ว่า คือ การเคลื่อนย้ายของประชากรออกนอกเขตการปกครอง โดยมีการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยจากเดิม และการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องมีวัตถุประสงค์ เพื่อการศึกษาเป็นสำคัญ

เนื่องจากความหมายของการย้ายถิ่นแตกต่างกันออกไป ยังมีได้กำหนดให้แน่นอน จึงได้มีการศึกษาเรื่องประเภทของการย้ายถิ่นประกอบ โดยจำแนกประเภทของการย้ายถิ่น ตามหลักเกณฑ์ต่าง ๆ คือ³

¹ Everett S. Lee แปลโดย ปราโมทย์ ประสาทกุล โครงการเผยแพร่ข่าวสารและการศึกษาคานประชากร สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, โรงพิมพ์เรือนแก้ว, 2522, ทยุชฎี หน้าสนใจทางประชากรศาสตร์, หน้า 165.

² อ้างถึงใน สุภวัณษ์ พลายน้อย และ เนาวรัตน์ พลายน้อย, สารศึกษาประชากร, โครงการประชากรศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล ภาควิชาศึกษาสาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, หน้า 148.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 150.

ก. ประเภทของการย้ายถิ่นที่ถือระยะทาง หรืออาณาเขตเป็นหลักในการกำหนดว่า ระยะทางการย้ายถิ่นจากที่อยู่เดิมเท่าไร จึงจะเรียกว่าเป็นการย้ายถิ่น ในการปฏิบัติจะใช้เขตแดนของหน่วยการปกครองเป็นเครื่องตัดสิน ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. การย้ายถิ่นภายนอก (External Migration) หรือจะเรียกว่า การย้ายถิ่นระหว่างประเทศ (International Migration) ก็ได้

2. การย้ายถิ่นภายใน (Internal Migration) เป็นการย้ายถิ่นภายในอาณาเขตเดียวกัน หรือภายในประเทศเดียวกัน เป็นต้น

ข. ประเภทการย้ายถิ่น ที่ถือเอาตัวบุคคลเป็นหลักแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. การย้ายถิ่นโดยสมัครใจ (Voluntary Migration) คือ การย้ายถิ่นที่เกิดจากการริเริ่มของผู้ย้ายถิ่นเอง

2. การย้ายถิ่นโดยถูกบังคับ (Forced Migration) หรือ (Involuntary Migration) คือ การที่ผู้ย้ายถิ่นไม่สมัครใจจะย้าย แต่ถูกทางราชการบังคับให้ย้าย ยกเว้นกรณีของผู้ลี้ภัย (Refugee) มักจะถือว่าเป็นผู้ย้ายถิ่นโดยสมัครใจ

ค. ประเภทการย้ายถิ่น ที่ถือระยะเวลาเป็นหลัก แยกได้ 2 ประเภท คือ

1. การย้ายถิ่นชั่วคราว (Temporary Migration) เป็นการย้ายถิ่นเพียงชั่วคราวระยะเวลาหนึ่งไปอยู่ถาวรตลอดไป

2. การย้ายถิ่นถาวร (Permanent Migration) เป็นการย้ายถิ่นที่ผู้ย้ายตั้งใจจะเปลี่ยนที่อยู่เป็นการถาวรเป็นระยะเวลานาน การย้ายถิ่นประเภทนี้ค่อนข้างจะลำบากในการกำหนดระยะเวลาแน่นอนลงไปว่าจะต้องย้ายกี่ปี จึงจะเป็นผู้ย้ายถิ่นถาวร ซึ่งในการสำรวจการย้ายถิ่น อาจใช้คำที่ชัดเจนเจาะจงลงไป เช่น ย้ายถิ่นช่วง 3 ปี 5 ปี และอื่น ๆ เป็นต้น

ตอนที่ 2 ทฤษฎีการย้ายถิ่น และแนวทางในการศึกษาการย้ายถิ่น

แนวความคิด หรือทฤษฎีการย้ายถิ่นมีด้วยกันมากมายจะขอกล่าวเฉพาะแนวความคิดหรือทฤษฎีที่นิยมใช้กันในหมู่นักวิชาการด้านสังคม และประเทศไทยนำมาประยุกต์ใช้ คือ

2.1 ทฤษฎีการย้ายถิ่น ของ อี จี ราเวนสไตน์¹ (E. G. Ravenstein) ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับกฎและแบบแผนของการย้ายถิ่น จนได้รับยกย่องให้เป็นจุดเริ่มต้นของทฤษฎีการย้ายถิ่น ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้ :-

- ก. ระยะทางและทิศทางของการย้ายถิ่น ผู้ย้ายถิ่นส่วนมากจะย้ายในช่วงระยะทางใกล้ ๆ โดยทั่วไปมุ่งสู่ศูนย์กลางของการค้าและอุตสาหกรรม
- ข. การย้ายถิ่นมักดำเนินไปอย่างมีขั้นตอน ผู้ที่อยู่อาศัยในบริเวณใกล้ ๆ เมืองที่มีความเจริญรวดเร็วจะย้ายเข้าสู่เขตเมืองนั้น เมื่อย้ายออกสู่ที่อยู่อาศัยในเขตชุมชนที่ห่างไกลต่อ ๆ ไปจะย้ายเข้ามาอยู่แทนที่ตามลำดับ
- ค. กระบวนการย้ายถิ่นที่กระจายออกไป จะมีแรงดึงดูดน้อยลง
- ง. กระแสการย้ายถิ่นที่สำคัญ จะมีกระแสการย้ายถิ่น โค้คอบและชคเซย
- จ. ผู้ที่มีระยะการย้ายถิ่นไกล โดยทั่วไปจะมุ่งสู่ศูนย์กลางการค้าและอุตสาหกรรม
- ฉ. ผู้ที่อยู่อาศัยในเขตเมืองจะย้ายถิ่นน้อยกว่าเขตชนบท
- ช. สตรีย้ายถิ่นมากกว่าบุรุษ

ทฤษฎีการย้ายถิ่นของ อี จี ราเวนสไตน์ (E. G. Ravenstein) นี้ ได้มีผู้นำมาใช้ทดสอบกับการย้ายถิ่นภายในประเทศไทย ซึ่งมีผลทั้งที่ลบล้างและสนับสนุนตลอดมา ความสำคัญของทฤษฎีนี้มีไ้คืออยู่ที่ความถูกต้องทุกประการ แต่อยู่ที่การเสนอความถูกต้อง ในการศึกษาเรื่องการย้ายถิ่นนั้น ควรจะพิจารณาอะไรบาง ผลงานการวิจัยการย้ายถิ่นของนักวิชาการระยะหลังก็ยังคงแฝงอิทธิพลของ อี จี ราเวนสไตน์ (E. G. Ravenstein) อยู่ทั้งในอดีตและปัจจุบัน

¹E. G. Ravenstein, "The Law of Migration," Journal of the Statistical Society XLVIII, 1885, pp. 165 - 235; John J. Masciso and Edward T. Pryer, Jr., "A Reappraisal of Ravenstein's" Law of Migration; A Review of Selected Studies of Internal Migration in the United States" American Catholic Sociological Review, Vol. 24, 1965, P. 211.

2.2 ทฤษฎีการย้ายถิ่นของ เอฟเวอเรท เอส์ ลี¹ (Everett S. Lee)

เอฟเวอเรท เอส์ ลี ได้ศึกษาทฤษฎี ของ อี อี ราเวนสไตน์ เขาเห็นด้วยกับทฤษฎี ของ อี อี ราเวนสไตน์ ในข้อ ก. ข. ง. จ. และ ฉ. และยังเพิ่มเติมว่า

- ก. การย้ายถิ่นจะเพิ่มขึ้นตามความก้าวหน้าทางวิชาการ
- ข. เหตุผลส่วนใหญ่ที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่น คือ ความต้องการของมนุษย์ทั้งหลายที่จะปรับปรุงให้ตัวเองดีขึ้น และการย้ายถิ่นทุกครั้งต้องมีจุดเริ่มต้นและจุดหมายปลายทาง ตลอดจนอุปสรรคต่าง ๆ ปัจจัยที่ผู้ย้ายถิ่นจะต้องพิจารณา มี 4 ประการ คือ
 1. ปัจจัยที่เกี่ยวกับเขตที่เป็นจุดเริ่มต้น
 2. ปัจจัยที่เกี่ยวกับเขตที่เป็นจุดหมายปลายทาง
 3. อุปสรรค
 4. ปัจจัยส่วนบุคคล

2.3 ทฤษฎีของ วิลเลียม ปีเตอร์เซน² (William Petersen) ได้พิจารณาผล

เหตุและแรงจูงใจเป็นสำคัญ โดยศึกษาทั้งปัจจัยผลักดัน (push factor) และปัจจัยดึงดูด (pull factor) ไปพร้อม ๆ กัน นอกจากนี้ยังแบ่งการย้ายถิ่นออกเป็น การย้ายถิ่นแบบปฐมภูมิ (Primitive) แบบบังคับ (Forced) แบบจำใจ (Impelled) แบบเสรี (Free) แบบมวลชน (Mass) และกล่าวไว้ว่า การย้ายถิ่นทุกรูปแบบสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Innovating) หรือไม่ก่อการเปลี่ยนแปลง (Conservative) ก็ได้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹Everett S. Lee, "A Theory of Migration," Demography, Vol. 3 No. 1, 1966, pp. 50 - 55.

²William Petersen, "A General Typology of Migration" in the Politics of Population (Garden City, New York : Doubleday & Company, Inc., 1965), pp. 271 - 290.

การจำแนกประเภทของการย้ายถิ่นตามทฤษฎีของ วิลเลียม ปีเตอร์เซน (William Petersen) นี้ มีประโยชน์ต่อการศึกษาเรื่อง การย้ายถิ่น เพราะการย้ายถิ่นเท่าที่นำมา มักอาศัยตัวเลขทางสถิติ ไม่มีการจัดระเบียบแนวทางในการคิด ฉะนั้นการแบ่งประเภทจึงเป็น วิธีหนึ่งที่จะช่วยจัดระเบียบความคิดต่าง ๆ ที่อาจจะนำไปสู่ความรู้ ความเข้าใจ หรือทฤษฎีที่มี ประโยชน์ได้ เนื่องจากการย้ายถิ่นขึ้นอยู่กับปัจจัยทางสังคมมาก การตั้งทฤษฎีการย้ายถิ่นจะไม่ ใ้ประโยชน์มากเท่ากับการจำแนกประเภทของการย้ายถิ่น ซึ่งคำนึงถึงสถานการณ์ทางสังคม เป็นหลัก

จากทฤษฎีและแนวคิดดังกล่าวมาแล้ว ทำให้ผู้สนใจเกี่ยวกับการย้ายถิ่นมีแนวทางใน การศึกษาค้นคว้าวิธีการต่าง ๆ คือ

1. การศึกษาค้นคว้าวิธีการบรรยายแบบลักษณะการย้ายถิ่น (Migration Pattern) ซึ่งทำได้โดย¹

1.1 แสดงให้เห็นองค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลงประชากรในท้องถิ่นต่าง ๆ อันสืบเนื่องจากการย้ายถิ่น เพื่อให้เห็นถึงอัตราการย้ายเข้าย้ายออกของเขตต่าง ๆ

1.2 กำหนดกระแสการย้ายถิ่นที่สำคัญ (Migration Streams) ซึ่งให้เห็น การย้ายถิ่นแต่ละเขต ว่ามุ่งไปยังเขตใด

1.3 ระบุความแตกต่างของการย้ายถิ่นที่สำคัญ ๆ (Migration Differentials) โดยเปรียบเทียบลักษณะของประชากรที่ย้ายถิ่น กับประชากรที่ไม่ย้ายถิ่น เป็นการแสดงให้เห็นถึงลักษณะการคัดเลือกของผู้ย้ายถิ่น (Migration Selectivity) เช่น ผู้ย้ายถิ่นเป็นโสดมากกว่าผู้ไม่ย้ายถิ่น

1.4 กำหนดระยะเวลาของการย้ายถิ่นแต่ละประเภท เช่น ผู้ที่มีการศึกษาสูง มักย้ายถิ่นไกลกว่าผู้มีการศึกษาน้อย

¹ Donald J. Bogue and Phillip M. Hauser, "Population Distribution, Urbanism and Internal Migration Paper Presented at United Nations. World Population Conference, Belgrade, Ugoslavia 30 August to 10 September, 1965, P. 490.

1.5 บรรยายทิศทางของการย้ายถิ่น จุดหมายปลายทางของการย้ายถิ่นแต่ละแห่ง จะมีมาจากแหล่งใดเป็นส่วนใหญ่ เช่น เมืองหลวง

1.6 แสดงถึงความแตกต่างระหว่างเขต โดยเฉพาะเขตที่มีผู้ย้ายถิ่นเข้า และ ออกมาก ซึ่งมีประโยชน์ต่อการศึกษาลักษณะของชุมชนที่เกี่ยวข้องกัน

2. ศึกษาด้วยวิธีการอธิบายพฤติกรรมของการย้ายถิ่นว่า ทำไมกระแสการย้ายถิ่นจึงเกิดขึ้น และมีรูปแบบดังกล่าวน¹ ที่สามารถทำได้หลายวิธี คือ

2.1 วิธีการศึกษาเหตุผลของการย้ายถิ่นเชิงจิตวิสัย (Subjective Approach) เพื่อศึกษาแรงจูงใจ วิธีนี้เป็นการแสดงความรู้สึกนึกคิด และเหตุผลของผู้ย้ายถิ่น ตลอดจนความต้องการทางจิตใจที่จะเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย โดยทั่วไปการย้ายถิ่นจะมีเหตุผลหลายประการ ประกอบกัน

2.2 วิธีการศึกษาเหตุผลของการย้ายถิ่นเชิงวัตถุวิสัย (Objective Approach) เป็นการศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจ ที่มีผลต่อการย้ายถิ่น โดยอาศัยข้อเท็จจริง มากกว่าเหตุผลตามความนึกคิดของผู้ย้ายถิ่นเอง

2.3 วิธีการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการย้ายถิ่นกับสมมติฐานทางสังคมวิทยา หรือมานุษยศาสตร์ (Sociological and Anthropological Hypothesis) ศึกษาว่าการย้ายถิ่นเป็นไปตามทฤษฎี และสมมติฐานหรือไม่

2.4 ศึกษาปัจจัยทางด้านประชากรที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่น วิธีการนี้มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ของการย้ายถิ่นกับมาตรวัดต่าง ๆ ทางประชากร เพื่อพิจารณาว่าการย้ายถิ่น มีความสัมพันธ์กับลักษณะอื่น ๆ ของประชากรอย่างไร

2.5 ศึกษาประเภทของการย้ายถิ่น ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแบบลักษณะของกระแสการย้ายถิ่น และการคัดเลือกของกระบวนการย้ายถิ่น

¹ สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, "การย้ายถิ่น และการขยายความเป็นเมือง," ประชากรศึกษา โครงการประชากรศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, 2522, หน้า 649.

3. ศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้อพยพที่ ตลอดจนการปรับตัวให้เข้ากับสถานที่ ๆ เป็นที่อยู่อาศัยใหม่

สิ่งที่ควรพิจารณาและศึกษาแต่ก็ไม่ได้มีการศึกษา เพราะความยากลำบากในการวิจัย คือ ปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้อพยพในการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย และปรับตัวให้เข้ากับที่อยู่ใหม่ ผู้อพยพบางคนต้องเผชิญกับการกีดกันต่าง ๆ เนื่องจากความแตกต่างของสังคม วัฒนธรรม ศาสนา ภาษา เชื้อชาติ ฯลฯ

4. ศึกษาแบบจำลองของการย้ายถิ่น (Migration Models) ส่วนใหญ่ศึกษาเพื่อบรรยายแบบลักษณะสาเหตุ และปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะให้เห็นภาพต่าง ๆ ทั้งหมดว่าเกี่ยวข้องกันอย่างไร ซึ่งอาจสรุปเฉพาะส่วนสำคัญ ๆ เท่านั้นมาแสดงเป็นแบบจำลอง เรื่องการย้ายถิ่นได้มีผู้เสนอแบบจำลองต่าง ๆ แม้ว่าผลงานเหล่านั้นจะไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร แต่ก็ยังได้รับความสนใจอยู่

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าการศึกษารื่องการย้ายถิ่นมีด้วยกันหลายวิธี สำหรับงานวิจัยครั้งนี้จะไม่ยึดทฤษฎีและวิธีการศึกษาอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นหลัก เพราะในแต่ละทฤษฎีและวิธีการศึกษาย่อมมีข้อดี ข้อเสีย หรืออุปสรรคต่อการศึกษากันต่างออกไป ตามสภาพและข้อจำกัดของสังคมนั้น ๆ

ตอนที่ 3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่น การย้ายถิ่นเพื่อการศึกษาในประเทศไทย และการย้ายถิ่นในต่างประเทศ มีดังนี้

3.1 การย้ายถิ่นและการย้ายถิ่นเพื่อการศึกษาในประเทศไทย

นิพนธ์ เทพวัลย์¹ ได้ศึกษาเรื่อง การย้ายถิ่นภายในประเทศ พบว่าการย้ายถิ่นภายในประเทศของประเทศไทยยังจัดอยู่ในระดับต่ำ เมื่อเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้ว และการย้ายถิ่นส่วนใหญ่ เป็นการย้ายจากที่มีโอกาสในเชิงเศรษฐกิจต่ำ ไปสู่ดินแดนที่มีโอกาสในเชิงเศรษฐกิจที่สูงกว่า การย้ายถิ่นภายในประเทศทำได้ง่ายกว่าการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ ทั้งนี้เพราะไม่มีอุปสรรคด้านกฎหมายขวางอยู่ ไม่มีอุปสรรคด้านภาษา อากาศ หรือวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาก ความยากลำบากในการย้ายถิ่นหรือค่าใช้จ่ายต่อการย้ายถิ่นก็น้อยกว่า

¹นิพนธ์ เทพวัลย์, ประชากรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519, หน้า 238.

ลักษณะการย้ายถิ่นภายในประเทศจะแตกต่างกันไปตามกาลเวลา แต่ปัจจัยที่ทำให้ย้ายถิ่นระหว่างประเทศ และภายในประเทศจะไม่แตกต่างกันมากนัก ในกรณีการย้ายถิ่นภายในประเทศจะมีลักษณะการย้ายถิ่นจากเขตชนบทสู่เขตเมือง ซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และการพัฒนาไปสู่สังคมอุตสาหกรรม

ในคานปัจจัยการย้ายถิ่นภายในประเทศไทย มีงานวิจัยของ มาเรียน อาร์ ไมน์คอร์ท¹ (Marian R. Meinkoth) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการย้ายถิ่นของคนอีสาน เมื่อปี 2500 พบว่าประมาณร้อยละ 80 ของผู้ย้ายถิ่นจากอีสานเข้ากรุงเทพฯ ทบว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญ และการย้ายถิ่นจากอีสานจะมีมากที่สุดในปีที่มีความแห้งแล้งมาก ปัจจัยอื่น ๆ มีความสำคัญรองลงมา (นอกจากร้อยละ 10) คือ ปัจจัยทางสังคมบางประการ เช่น มาเยี่ยมญาติ หรือธุรกิจการงาน ส่วนในเรื่องเพศ ไมน์คอร์ท พบว่า เพศชายย้ายถิ่นมากกว่าเพศหญิง และผู้ย้ายถิ่นชาย ร้อยละ 75 มีอายุระหว่าง 20 - 39 ปี

จากการสำรวจการย้ายถิ่นของประชากรในกรุงเทพมหานคร ระหว่างปี 2515 - 2520² พบว่า ผู้ย้ายถิ่นเข้ากรุงเทพมหานครส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งอาจจะเป็นเพราะกรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นอุตสาหกรรม การพาณิชย์ การคมนาคม วัฒนธรรม การบริหาร การศึกษา ฯลฯ จึงเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ผู้ย้ายถิ่นเดินทางเข้ามาแสวงหาโอกาสต่าง ๆ เพื่อเชยิบฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของตนตามโอกาสที่เหมาะสมต่อไป

¹Meinkoth, Marian Richards, "Migration in Thailand with Particular Reference to the Northeast," Economics and Business Bulletin. 14 (June, 1962), p. 6.

²สำนักงานสถิติแห่งชาติ, การสำรวจการย้ายถิ่นของประชากรในกรุงเทพมหานคร (จากการสำรวจ 5 ครั้ง ระหว่าง พ.ศ. 2515 - 2520), หน้า 47.

อภิชาติ จารัสถุทธิรงค์¹ ได้ศึกษาการย้ายถิ่นของประเทศไทย พบว่า จังหวัด-พระนครศรีอยุธยา มีผู้ย้ายถิ่นหญิงมากกว่าชาย โดยที่เหตุผลว่า ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหญิงมีโอกาสทำงานในกรุงเทพฯ ได้มากกว่า เช่น การทำงานด้านบริการ แต่เพศชายจะมีจำนวนมากกว่าหญิงเฉพาะผู้ย้ายถิ่นจากภาคใต้เท่านั้น นอกจากนี้มูลเหตุทางด้านเศรษฐกิจยังคงเป็นปัจจัยร่วมของการย้ายถิ่นอยู่เสมอ กล่าวคือ สภาพความเป็นอยู่และโอกาสทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าในท้องถิ่นหนึ่ง ย่อมเป็นมูลเหตุจูงใจให้เกิดการย้ายถิ่นได้

ผลการวิจัยของ เพ็ญพร ธีระสวัสดิ์ และคณะ² เรื่อง "โครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สังคม และประชากรของประเทศไทย" ในเขตชนบทรอบแรกปี 2512 และเขตเมืองรอบแรกปี 2513 ในส่วนที่เกี่ยวกับการย้ายถิ่นพบว่า การย้ายถิ่นในประเทศไทยยังอยู่ในระดับต่ำ เป็นการย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่กรุงเทพมหานคร ซึ่งปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญประมาณร้อยละ 56 ของผู้ย้ายถิ่น และเหตุผลทางการศึกษามีความสำคัญรองลงมา ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่เป็นโสดมากกว่าคนสมรสและเป็นคนในวัยหนุ่มสาว มีอายุระหว่าง 20 - 34 ปี

¹ อภิชาติ จารัสถุทธิรงค์, การย้ายถิ่นระยะสั้นในกรุงเทพมหานคร : การศึกษาติดตามการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น (รายงานผลการวิจัยต่อ NESCO สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล) พฤษภาคม 2522.

² Penporn Tirasawat and Visid Prachuabmob, Internal Migration in Thailand (Work Paper No.7, Institute of Population Studies, Chulalongkorn University, 1974); Sidney Goldstein, Visid Prachuabmob and Alice Goldstein, Urban - Rural Migration : Differentials in Thailand. pp. 66 - 69.

เกี่ยวกับการศึกษาจากประสบการณ์การย้ายถิ่นในระหว่างปี 2507 - 2512 ของประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทปี 2512 พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการย้ายถิ่นกับระดับการศึกษาที่สูงกว่าระดับประถมศึกษา โดยผู้ย้ายถิ่นเข้ากรุงเทพฯ ต้องการศึกษาต่อในระดับสูง และผู้ย้ายถิ่นจะมีระดับการศึกษาสูงกว่าผู้ไม่ย้ายถิ่นที่อยู่ในชนบท ซึ่งสอดคล้องกับสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2513¹ เกี่ยวกับการย้ายถิ่นว่า

การย้ายถิ่นไม่จะเป็นการย้ายถิ่นระยะไกลหรือไกลก็ตาม มีวัตถุประสงค์เพื่อเข้าศึกษาในระดับสูงขึ้น เพราะโรงเรียนมัธยม วิทยาลัย และมหาวิทยาลัย ยังไม่กระจายไปทั่วประเทศเหมือนกับโรงเรียนประถมศึกษา นักเรียนนักศึกษาที่ต้องการจะศึกษาในระดับสูงขึ้นจึงต้องเดินทางเข้าสู่กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีมหาวิทยาลัยมากที่สุด อยากรู้ก็ศึกษาการย้ายถิ่นเพื่อการศึกษาเป็นเหตุส่วนหนึ่งในการย้ายถิ่นของผู้มีระดับการศึกษาสูง และเป็นความต้องการของบางห้องที่เท่านั้น

สำหรับทิศทางของการย้ายถิ่น² มักจะศึกษาจากลักษณะของเขตที่เป็นจุดหมายปลายทาง คือ การย้ายถิ่นจากชนบทสู่ชนบท การย้ายถิ่นจากชนบทสู่เมือง การย้ายถิ่นจากเมืองสู่ชนบท และการย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่เขตเมือง การย้ายถิ่นดังกล่าวเกิดขึ้นเพราะความแตกต่างของสภาพความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจและสังคม ระหว่างเขตเมืองและเขตชนบทมีมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างเขตเมืองหลวงและเขตชนบท แม้ว่าเขตเมืองในจังหวัดต่าง ๆ จะเป็นศูนย์กลางของจังหวัด แต่ส่วนมากก็ไม่คอยดึงดูดให้ผู้คนย้ายถิ่นเข้ามามากนัก เพราะยังมีลักษณะเป็นชนบทอยู่ หมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือบางหมู่บ้าน จะหาหนุ่มสาววัยศึกษาแทบมิได้

¹เฟรคอาร์โนลด์ และ สุปราณี บุญประเทือง, สำมะโนประชากรและเคหะ, 2513 (รายงานเชิงวิเคราะห์ ฉบับที่ 2 สำนักงานสถิติแห่งชาติ), หน้า 93.

²สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, "การย้ายถิ่นและการขยายความเป็นเมือง" ประชากรศึกษา โครงการประชากรศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, หน้า 668.

เพราะหนุ่มสาวเหล่านี้โดยย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานคร เพื่อเข้าศึกษาในสถาบันศึกษาระดับสูง ซึ่งไม่มีในจังหวัด หรือภาคที่ตนอยู่อาศัย เนื่องจากสถาบันทั้งในระดับมัธยมและอุดมศึกษาที่ตนส่วนมากมีความเชื่อถือในมาตรฐานการศึกษาอยู่ในกรุงเทพมหานคร เด็กหนุ่มรุ่นสาวจำนวนมากย้ายถิ่นออกจากภูมิลำเนาของตนมายังกรุงเทพฯ เพื่อการศึกษา¹

จากการสำรวจของ สำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2520² พบว่า ผู้ย้ายถิ่นเข้ากรุงเทพมหานคร เป็นผู้ย้ายถิ่นมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุด คือ สูงสุดร้อยละ 45.40 สำหรับภาคเหนือมีผู้ย้ายถิ่นเข้ากรุงเทพฯ ร้อยละ 12.5 มาจากภาคใต้อยที่สุด ร้อยละ 7

การศึกษาติดตามผู้ย้ายถิ่นเข้ากรุงเทพมหานคร ของ อภิชาติ จำรัสฤทธิ์รงค์ และคณะ³ พบว่า ผู้ย้ายถิ่นเข้ากรุงเทพฯ ส่วนมากอยู่ในวัยหนุ่มสาว และมีเหตุผลทางสังคม ทำให้ต้องย้ายถิ่น คือ ติดตามครอบครัว และเพราะแต่งงาน ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผู้ย้ายถิ่นหญิงมากกว่าผู้ย้ายถิ่นชาย

ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่า การย้ายถิ่นภายในประเทศไทยส่วนใหญ่จะมีสาเหตุทางเศรษฐกิจเป็นอันดับ 1 รองลงมา คือ สาเหตุจากการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุวัลลีย์ เปี่ยมปิติ⁴ พบว่า การย้ายถิ่นเพื่อการศึกษาเป็นปัจจัยประการหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการย้ายถิ่นของสตรีที่ย้ายเข้ากรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะกลุ่มสตรีอายุ 20 - 24 ปี ย้ายเข้าเพราะเรื่องการศึกษาต่อมากกว่าย้ายเพื่อหางานทำ

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 671.

² สำนักงานสถิติแห่งชาติ, การสำรวจการย้ายถิ่นของประชากรไทย, สำนักนายกรัฐมนตรี, 2521.

³ อภิชาติ จำรัสฤทธิ์รงค์, กฤตยา อาชวนิจกุล และ อุไรวรรณ คณิงสุขเกษม, การย้ายถิ่นชั่วคราวในกรุงเทพมหานคร, มหาวิทยาลัยมหิดล, ศึกษากายน 2519, หน้า 25.

⁴ สุวัลลีย์ เปี่ยมปิติ, "การย้ายถิ่นออกจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยาสู่กรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แผนกสังคมและมานุษยวิทยา สาขาประชากร, 2521), บทคัดย่อ.

งานวิจัยเกี่ยวกับของการย้ายถิ่นเพื่อการศึกษา และแนวโน้มของการย้ายถิ่น

ในปี 2520 เดิมศักดิ์ สุวรรณประเทศ ได้ศึกษาการย้ายถิ่นเพื่อการศึกษาของนักเรียนฝึกหัดครูในภาคเหนือ พบว่า นักเรียนที่ย้ายถิ่นเพื่อศึกษามีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดที่มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดที่เป็นที่ตั้งของสถาบันการฝึกหัดครู และนักเรียนผู้ย้ายถิ่นนี้ส่วนมากได้รับความช่วยเหลือทางการเงินจากบิดามารดา ร้อยละ 75.15 สาเหตุที่ทำให้ย้ายถิ่น คือ ภูมิลำเนาเดิมไม่มีสถานศึกษาฝึกหัดครูตั้งอยู่ คิดเป็นร้อยละ 57.56 และเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วปรากฏว่าจะกลับภูมิลำเนาเดิม ร้อยละ 88.45 สำหรับผู้ที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจด้านการเงินเมื่อเงินไม่พอใช้จะแก้ปัญหาโดยการประหยัดค่าใช้จ่ายของตนเอง

และในปีต่อมา คือ ปี 2521 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายที่วิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงนครรับนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา วิสาขา วิทยุสื่อสาร² ได้วิจัย เรื่องการย้ายถิ่นของนักศึกษาวิทยาลัยครูระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาวินิจฉัยในกรุงเทพมหานครพบว่า การกระจายของอายุและคุณลักษณะบางประการของประชากรผู้ย้ายถิ่นและไม่ย้ายถิ่นไม่แตกต่างกัน นักศึกษาวิทยาลัยครูส่วนกลาง ร้อยละ 70.79 เป็นผู้ที่ย้ายถิ่นมาเรียนจากต่างจังหวัด โดยมาจากระยะใกล้ คือมาจากภาคกลางจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 73.91

ทางด้านมูลเหตุที่ทำให้มีการย้ายถิ่นนั้น เนื่องจากความต้องการของบิดามารดามากที่สุด รองลงมาไม่มีวิทยาลัยครูในภูมิลำเนาและเห็นว่า วิทยาลัยครูในกรุงเทพฯ ดีกว่า

ทางด้านปัญหาของนักศึกษาที่ย้ายถิ่นพบมากที่สุด คือ ปัญหารายได้ไม่สอดคล้องกับรายจ่าย แต่นักศึกษาที่ย้ายถิ่นจะได้เลื่อนชั้นทางสังคมสูงกว่านักศึกษาที่ไม่ย้ายถิ่น

¹ เดิมศักดิ์ สุวรรณประเทศ, "การย้ายถิ่นเพื่อการศึกษาของนักเรียนวิทยาลัยครูในภาคเหนือ" (วิทยานิพนธ์ปริณญาโทบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แผนกสังคมและมานุษยวิทยา สาขาประชากร 2520), บทคัดย่อ.

² วิสาขา วิทยุสื่อสาร, "การย้ายถิ่นของนักศึกษาวิทยาลัยครู ระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาวินิจฉัยในกรุงเทพมหานคร" (แผนกสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา สาขาวิชาประชากรศาสตร์ 2521), บทคัดย่อ.

อย่างไรก็ตามเนื่องจากการย้ายถิ่นมีทิศทางไปยังเขตที่เจริญก้าวหน้า กระแสการย้ายไปจากชนบทสู่เขตเมือง ทำให้เขตเมืองขยายตัวอย่างรวดเร็ว มีผลทำให้ประชากรย้ายถิ่นมากขึ้น ซึ่งการย้ายถิ่นนี้มีทั้งผลดีและผลเสีย จำเป็นต้องพิจารณาให้เขตเมืองขยายรวดเร็วเกินไปจะก่อผลเสียมากกว่าผลดี สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สถาบันประชากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักงานสถิติแห่งชาติ¹ จึงวิจัยแนวโน้มของการย้ายถิ่นประชากร เพื่อเตรียมการขจัดผลเสียของการย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพฯ พบว่า

อัตราการย้ายถิ่นภายในปี 2525 - 2528 และ 2528 - 2533 จะสูงขึ้นเช่นเดียวกับอัตราส่วนระหว่างปี 2503 - 2508 และ 2508 - 2513 แต่อัตราส่วนที่เพิ่มขึ้นนั้นคาดว่าจะลดลงครึ่งหนึ่งระหว่างปี 2523 - 2528 และลดลงเหลือ 1 ใน 4 ในปี 2528 - 2533 นั่นคือ อัตราการย้ายถิ่นจะสูงต่อไปในระยะ 10 ปีแรก และจะเพิ่มมากขึ้นในอัตราที่ลดลงในระยะ 10 ปีต่อไป²

จากเอกสารและงานวิจัยดังกล่าวมาแล้วข้างต้น พอจะให้ผู้สนใจเห็นภาพของการย้ายถิ่นได้พอสมควร ทั้งนี้เพราะข้อจำกัดของเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ มีมาก แต่ที่สำคัญที่สุดสืบเนื่องมาจากลักษณะของการย้ายถิ่นมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตามกาลเวลา และตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้ศึกษาค้นคว้ามาจึงมักจะล้าสมัยไปอย่างรวดเร็ว ข้อควรพิจารณาอีกข้อหนึ่ง คือ ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษามาจากแหล่งที่แตกต่างกัน ในช่วงระยะเวลาแตกต่างกัน จึงเป็นการยากลำบากที่จะพิจารณาเปรียบเทียบสรุปรวบรวมผลงานการศึกษาเหล่านี้พร้อมกันได้อย่างมีคุณภาพ³

¹ คณะงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักงานสถิติแห่งชาติ (คณะกรรมการการคาดประมาณจำนวนประชากร), การคาดประมาณจำนวนประชากรของประเทศไทยทศวรรษอาณานิคม พ.ศ. 2513 - 2553, หน้า 107.

² เรื่องเดียวกัน.

³ สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, "การย้ายถิ่นและการขยายความเป็นเมือง" ประชากรศึกษา โครงการประชากรศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, หน้า 661.

3.2 การย้ายถิ่นในต่างประเทศ มีผู้ศึกษาไว้ดังนี้

โตชิโอะ กุโรคา¹ ได้ศึกษาถึงรูปแบบและสาเหตุการย้ายถิ่นของประชากรญี่ปุ่นในปี 1950 - 1970 พบว่า ประชากรย้ายถิ่นเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของประชากรในเขตชนบท ทำให้มีความแก่งแย่งการทำงานมากขึ้น และความแตกต่างของภูมิภาคในทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้วัฒนธรรมเกี่ยวกับมรดกจากบรรพบุรุษที่ถูกชายคนโตเป็นผู้รับมรดกที่นำ ส่วนบุตรคนรองต้องย้ายถิ่นสู่เขตอื่น ยกเว้นพวกชนชั้นสูง ซึ่งวัฒนธรรมมีส่วนกระตุ้นให้ประชากรมีการเคลื่อนย้ายจากเขตชนบทสู่เขตเมืองเป็นอันมาก โดยเฉพาะเขตเมือง โตเกียว ไคฮันเซ็น และ ชูเกียว (Tokyo, Keihanshein and Chukyo)

ในปี 1950² อันติเยอยู่ในภาวะเศรษฐกิจหยุดนิ่ง การว่างงานและสภาพความเป็นอยู่ในชนบทแร้นแค้น จึงเป็นปัจจัยผลักดันให้ชาวชนบทย้ายถิ่นเข้าสู่เขตเมือง เพื่อแสวงหางานทำ แต่เมื่อย้ายถิ่นแล้วปรากฏว่า ผู้ย้ายถิ่นต้องพบกับอัตราที่สูงของการว่างงานในเขตเมืองอีก ประกอบกับความแตกต่างทางด้าน ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ภาษา และวรรณะ ทำให้เกิดปัจจัยผลักดันต่อ ต้องย้ายถิ่นไปสู่เขตอื่น ๆ อีก และบางส่วนก็ย้ายถิ่นกลับเขตเดิม (Return Migration)

¹ Kuroda, Toshio, Migration, Distribution of Population and Development with Particular Reference to Japan. Paper presented at the Second Asian Population Conference, 1 - 13 November 1972, Tokyo, Japan (Bangkok) ECAFE, 1972, P. 30.

² United Nations, The Population of South East Asia 1950 - 1980. New York, 1958, P. 55.

ในปี 1960¹ ประเทศต่าง ๆ ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับการย้ายถิ่นของประชากร เป็นอันมาก และประเทศสหรัฐอเมริกาได้รับฉายาว่า "A Nation of Nomads" คือ เป็นประเทศที่มีประชากรย้ายถิ่นมากที่สุด คือ การย้ายถิ่นภายในประเทศ โดยย้ายข้ามรัฐเข้าสู่เมืองใหญ่ จากเมืองใหญ่ย้ายถิ่นสู่เมืองหลวง และจากเมืองหลวงย้ายถิ่นสู่บริเวณรอบ ๆ เมืองหลวง ที่เรียกว่า ชานเมือง ซึ่งสาเหตุที่สำคัญส่วนใหญ่เป็นการย้ายถิ่นเนื่องมาจากความหนาแน่นของเขตเมือง ผู้ย้ายถิ่นจะเป็นผู้สูงอายุ เพศหญิงจะมีอัตราสูงกว่าเพศชาย และสาเหตุอื่นเนื่องมาจากต้องการมีรายได้สูง ผู้ย้ายถิ่นเฉพาะเพศชายจะมีอายุช่วง 33 - 44 ปี เพศหญิงมีอายุช่วง 25 - 44 ปี

ในปี 1961² อินโดนีเซียประสบปัญหาความแออัดของเกาะบางเกาะ รัฐบาลจึงให้ความสนใจเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายของประชากร โดยให้การสนับสนุนและช่วยเหลือค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการย้ายประชากรจากเกาะชวาไปเกาะสุมาตราทางใต้ เนื่องจากที่ดินทำกินมีจำนวนจำกัด ซึ่งการย้ายถิ่นลักษณะนี้ เป็นการย้ายถิ่นโดยเสรีตามความสมัครใจของผู้ย้าย ผลปรากฏว่าผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่เป็นเพศชาย

¹United Nations, Urbanization Development Policies and Planning.

International Social Development Preview No.1, New York, 1968.

²Indonesia, The Population of Indonesia, a country statement

Prepare for the Second Asian Population Conference, Tokyo, Japan,

1 - 13 November, 1972, P. 201.

โมหะหมัด อัฟซาล¹ ได้ศึกษาการย้ายถิ่นของ เกาหลี ผนวก เนื่องจากภาวะการเจริญพันธุ์ในเขตชนบทสูง และภาวะการตายลดลงในเขตเมือง ในขณะที่สภาพเศรษฐกิจชนบทคงที่ จึงเป็นปัจจัยผลักดันให้ชาวชนบท โดยเฉพาะชาวนาย้ายถิ่นเข้าสู่เขตเมือง ถึงร้อยละ 80 ซึ่งลักษณะการย้ายถิ่นจะเป็นกระแสการย้ายจากเกาหลีใต้ ไปสู่เกาหลีเหนือ

จากเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งของประเทศไทย และในต่างประเทศจะสรุปได้ว่าการย้ายถิ่นภายในประเทศไทย มีสาเหตุจากเศรษฐกิจและการศึกษา และการศึกษาส่วนใหญ่ มักจะเป็นการศึกษาจากสำมะโนประชากรและตัวผู้ย้ายถิ่น สำหรับการย้ายถิ่นในต่างประเทศนั้น มักมีสาเหตุเนื่องมาจากปัญหาแรงงานและปัญหาความหนาแน่นของประชากรอันจะก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาสาเหตุและปัญหาของนักศึกษาที่ย้ายถิ่นเพื่อการศึกษาในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวง เฉพาะระดับ ป.ศ.สูง ปีที่ 2 ปีการศึกษา 2525 โดยศึกษาสถานภาพ และปัญหาของนักศึกษาที่ย้ายถิ่นเพื่อการศึกษา ตลอดจนความคาดหวังของนักศึกษาเมื่อสำเร็จการศึกษา ซึ่งในการสำรวจขั้นต้นพบว่า มีนักศึกษาที่ย้ายถิ่นเพื่อการศึกษาในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวง รวมทั้งสิ้น 2,113 คน หรือร้อยละ 86.21² ข้อมูลและการศึกษาดังกล่าว จะเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาของนักศึกษาที่ย้ายถิ่นเพื่อการศึกษาและอาจจะช่วยคลอบการย้ายถิ่นเพื่อการศึกษา วิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงได้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ Afzal Mohammad, Migration to Urban Areas in Pakistan. International Population Conference, Sydney, 1967, Contributed Paper, pp. 634 - 695.

² ข้อมูลจากแผนทะเบียนและวัดผล วิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงทั้ง 6 แห่ง.